

Triệu phú làng gỗ Nhị Khê (Thường Tín, Hà Nội): Sẵn sàng hội nhập

21:11 28/11/2016

Người làng Nhị Khê - từ ông già, bà cả đến lũ choai choai, con nít, không ai là không nhớ cái ngày “ông Tổ làng nghề tiện gỗ ra đi”: 25 tháng Mười Âm lịch.

THCL Vào những ngày này, thôi thì từ Nhà thờ Tổ, Đình làng, Miếu trên, Miếu dưới đến tất cả mọi gia đình trong khắp các ngõ xóm... đều đông vui - Lễ hội làng nghề (còn gọi là ngày Giỗ Tổ làng nghề). Lễ tưng bừng, hội náo nhiệt cả một vùng...

Chiếu gỗ Nhị Khê

Nghề gia truyền đã “hội nhập” ...

Dù chỉ còn cách độ nửa “con dao quăng” là bến cảng làng nghề, vậy nhưng chúng tôi đã không thể đi tiếp, bởi cái sự... “nín chân” của một gia đình người quen ở làng Văn Xá, xã Nhị Khê (Thường Tín) mà theo bà con “gia đình ấy đã “gánh” nghề sang bên này mấy chục năm qua”.

Hóa ra, gặp chị Nguyễn Thị Liên - người “nú chân” lại dễ bắt “gu” hơn như lúc này, khi nghe chị... đỡ ngọt: “Các chú sang Nhị Khê tìm hiểu vào giờ này thì chỉ có “ngắm nghía”, ai người ta còn thì giờ, ngay cả đến mời nước... Cứ thư thư ở lại đây nghỉ ngơi, chị sẽ “truyền” nghề cho, rồi sang bên đó tìm hiểu - các chú được “lợi kép” lại chẳng phải tốt hơn sao?”.

Gia đình chị Liên, một cơ ngơi không rộng, phần lớn dành diện tích cho phân xưởng tại gia sản xuất mảnh và chiếu gỗ. Nó giống như một xí nghiệp chế biến gỗ thu nhỏ: máy cưa, máy đột, bộ phận quét sơn, lò sấy, đánh bóng; rồi búa, kìm, đục, dao, kéo..., từng đồng gỗ các loại, xếp ngổn ngang.

Những thúng, chậu, mẹt dải từ trong xưởng ra tận sân; trên bày biện đủ thứ tựa đồ hàng: các hạt hình quả trám, lại có loại nhỏ, tròn y như hạt sen mới bóc có màu trắng nõn. Những thứ gì ở góc xưởng thế kia? Chúng gồm từng khoanh tròn, trên có những lỗ na ná như những tổ ong, hay giống như những cái vôi hoa sen?

Ba bốn cô gái thích thú sà vào, cầm lên ngắm nghía, xem nó là vật gì.... Lan - con gái chị chủ thấy vậy thì tập làm cô giáo dạy nghề cho đám học viên bất đắc dĩ: “Đó là những khoanh gỗ tròn được cưa ra, rồi qua máy đột để tạo ra các hạt có hình khối khác nhau, gồm hạt thuôn, hạt trám và hạt tròn - những sản phẩm chính để làm mảnh gỗ...”.

Chị Liên cũng xúm vào góp chuyện, hướng dẫn khá tỉ mỉ cách xâu hoa các hạt sơn xanh, đỏ, tím, vàng; các kiểu tết mảnh bắt “gu” với từng loại đối tượng người tiêu dùng. Chị tỏ ra khá sành điệu khi nói về khía cạnh này: “Xâu hoa và tết mảnh đều là những công đoạn không khó, làm nhiều khắc quen. Cái khó là ở con mắt nghệ thuật. Người có kinh nghiệm lâu năm thường xem riêng việc xâu hoa - tết mảnh đã là một nghề, mà không phải ai cũng theo được. Vậy nên mới có những nghệ nhân chuyên thao tác các việc đó”.

Cơ sở sản xuất của gia đình chị Liên mới “nuôi” chừng đôi chục thợ, mà đồng vốn “chảy vào” cũng ngốn bạc tỷ. Dẫn tôi đi ngó vài “cục tiền” lớn (sản phẩm), bà chủ giảng giải: “Chú nom, đám gỗ chỉ như bó củi, mà nó “ăn” của chị vài trăm triệu đồng chứ ít à! Đồng chiếu kia nữa, có vài chục cái ấy thôi nhưng cũng không ít tiền đâu”.

Miệt mài bên sản phẩm

Thấy tôi cứ ngây ra, bà chủ mới phá lên cười, chỉ tay về phía đồng chiếu, giảng giải: “Loại chiếu này dùng để xuất khẩu, không phải giá bán ngoài thị trường trong nước như chú tưởng. Chẳng hạn, 4 cái hồng hồng, nâu nâu ở trên là loại chiếu gỗ sưa tròn, còn 4 cái ở dưới là chiếu gỗ sưa bẹt, giá mắc lắm đó...”.

Gỗ bồ đề là nguyên liệu chính để làm màn, mua từ các tỉnh miền núi phía Bắc (chủ yếu là Hòa Bình); gỗ sưa hoặc gỗ pơ mu dùng làm chiếu, phải lấy mãi tận các tỉnh miền Trung.

- Văn Xá hiện có bao nhiêu gia đình mở xưởng làm nghề màn, chiếu gỗ? Tôi hỏi Hoàng Như Lương, một thợ chuyên đứng máy dệt.

Lương cười tủm:

- Văn Xá chỉ là nơi “hưởng sai” nên số gia đình làm nghề này chỉ đếm trên đầu ngón tay! Đoạn cậu ta tiếp: “Nói thật với các sếp, nếu không có bà chị em “đổ mồ hôi, sôi nước mắt” để tìm cách “cống” nghề tiện gỗ từ Nhị Khê sang bên này, thì còn lâu mới có người theo được”.

Chị Liên khi đó cũng không nhịn được cười, bèn “ném” cái liếc về phía cậu thợ và quát “ba hoa nó vừa vừa thôi...”.

Rồi chị thật thà kể: “Chị vốn là con gái làng Nhị Khê, lấy chồng bên này. Ngày trước, các cụ giấu (cấm) nghề dữ lắm, chứ chú tưởng dễ à? Dù ai có thạo nghề

đến mấy, khi thoát ly khỏi làng, theo nghề gì thì theo, nhưng nghề này tuyệt đối không được phép làm. Các nàng dâu lại càng không dám... Như chị, làm dâu Văn Xá đến mấy chục năm, thế mà mãi sau này – cái thời hội nhập mới được “cụ tổ cho phép” làm. Nói thế là cánh nhà báo hiểu rõ: Thời nay, không còn cảnh “ngăn sông cấm chợ” như thời bao cấp, mà là hội nhập!

Mỗi gia đình - một xí nghiệp

Phải “chui” qua mấy cái cổng làng, lại “vấp” nào các gian bày biện sản phẩm, nào xe cộ, rồi người người chen chúc, chúng tôi mới tới được Nhà thờ ông Tổ làng nghề. Lễ hội dầu không còn cao trào, nhưng mà người thì vẫn nườm nượp. Tìm gặp Trưởng thôn, Trưởng ban Mặt trận thôn, Bí thư Chi bộ, hỏi người dân địa phương, người nào cũng nguây nguẩy “gặp giờ này khó lắm”.

Nhưng mà “trong cái rủi ló... cái may”. Chúng tôi được giới thiệu gặp gỡ và trao đổi ngắn với Phó chủ tịch UBND xã Nhị Khê Nguyễn Viết Bình. Ông Bình tự hào: “Thời bao cấp, trong làng đã có tới 300 gia đình chuyên nghề tiện gỗ. Nhị Khê hiện có gần 600 hộ dân thì có trên 80% số hộ theo nghề. Ở Nhị Khê, mỗi gia đình giống như một xí nghiệp sản xuất khép kín, làm ra những sản phẩm riêng biệt.

Nghề tiện không chỉ tạo công ăn việc làm cho người dân trong làng, mà còn thu hút nhiều lao động từ các địa phương khác, mức thu nhập bình quân 5 triệu đồng/người/tháng. Nhờ đó, đời sống của người dân được nâng cao, bộ mặt nông thôn ngày càng khởi sắc”.

Hỏi về gốc gác làng nghề, lãnh đạo xã bảo, chẳng có tài liệu nào nói “chân tơ kẽ tóc” cái năm “ông cụ ra đi”, chỉ biết cách nay đã mấy trăm năm, làng đã có nghề gỗ (nay gọi là tiện gỗ).

“Tương truyền, vào thời vua Lê - chúa Trịnh (thế kỷ XVI), có một ông cụ tên là Doãn Văn Tài từ đâu về thôn Khánh Vân, xã Hòa Bình (Thường Tín, Hà Tây cũ) ở bên kia sông Tô Lịch, với nhã ý dạy nghề làm đồ gỗ cho người trong làng. Dạy được một thời gian, thấy dân mù muội cả đầu óc, học không vào, ông cụ sinh chán nản, mới lội sông sang bên này - tức làng Nhị Khê, xã Nhị Khê (Thường Tín), tìm người truyền nghề. Khi người Nhị Khê đã học được kha khá thì bỗng một hôm (25 tháng Mười Âm lịch) ông cụ dời làng, rồi không thấy quay trở về. Từ đó, người Nhị Khê lấy ngày này làm ngày giỗ Tổ làng nghề và gọi người có công truyền nghề là cụ Tổ tiên Thánh sư”...

Lãnh đạo xã cho biết, trước đây, từ gỗ, người trong làng “đẽo” ra hàng chục, hàng trăm thứ: vòng câu cá, bát đĩa, ống hương, cây thắp nến, cây để hoa quả... Những sản phẩm làm ra, bà con rong ruổi khắp các chợ trong huyện, tỉnh, ra Hà Nội, sang bên Hưng Yên, Hải Dương... vừa bán buôn, vừa bán lẻ cho người tiêu dùng.

Bây giờ, những mặt hàng vốn một thời “độc chiêu” - không phải là không có người làm, nhưng nó nhạt dần theo năm tháng, bởi “tiền thu được từ bán sản phẩm chỉ đủ tiêu ở... trong làng”.

- Hiện tại, trong làng có hơn 80% số gia đình làm chiếu, màn xuất khẩu? Vậy thì có thuận lợi và khó khăn gì? Tôi hỏi Phó chủ tịch UBND xã Nguyễn Việt Bình.

Anh Bình phát mạnh tay xuống đùi đánh cái “đét”, nói lớn:

- Thời nay, cả nước, đâu đâu người ta cũng thi “bơi ra biển lớn”. Chẳng lẽ, Nhị Khê lại không có người... “biết bơi?” Bởi thế, giờ đây, trong làng đã xuất hiện nhiều “đại gia”, cung cách làm ăn quy củ ra trò; chủng loại sản phẩm thì khỏi chê, phong phú đa dạng gấp nhiều lần so với trước.

Gần như cả làng Nhị Khê làm nghề tiện gỗ thì có đến... 101% gia đình sắm máy móc, trang thiết bị khá hiện đại phục vụ sản xuất, thuê thợ làm. Gia đình anh Nguyễn Hùng, có cả trăm thợ; gia đình anh Nguyễn Trọng Tấn cũng ngót nghét; gia đình anh Nguyễn Thành, gia đình ông Lều Thọ Tịch trên 50 thợ...; số gia đình (xí nghiệp) “nuôi” 30 - 40 thợ làm, đếm không xuể.

Hầu hết các hộ dân làm chiếu và màn xuất khẩu; ngoài ra sản xuất ổ điện, đồ thờ, hàng thủ công mỹ nghệ... Đại để, hễ thị trường người ta cần thứ gì mà người Nhị Khê đáp ứng được thì “tiện” thứ đó, bất kể là dễ hay khó đến mấy

cũng quyết làm cho kỳ được, dù là bằng gỗ hay xương, sừng, ngà!

Chúng tôi gõ cửa nhà anh Nguyễn Hùng, một gia đình có “móng tay nhọn” theo nghề lâu năm ở trong làng. Ông chủ đang xoay tròn thao tác cùng với đám thợ. Thấy anh bạn đồng nghiệp của tôi miệng cứ “chặt chặt...” về cái cơ ngơi phân xưởng sản xuất, anh Hùng nói vui: “Nom thế thôi, Nhị Khê dễ không bằng một phần so với làng Đồng Kỵ (Bắc Ninh) - nơi có tới hàng nghìn giám đốc, phó giám đốc”.

Xí nghiệp của anh Hùng, chuyên sản xuất chiếu, màn gỗ, đồ thủ công mỹ nghệ, có khoảng 100 thợ, phần lớn là người địa phương.

Hỏi về công việc sản xuất, thị trường tiêu thụ hiện nay ra sao, chị Trần Thị Mai, vợ ông chủ Hùng cho biết, hiện tại, nghề tiện gỗ ở trong làng vẫn chiều hướng “ăn nên làm ra”. Riêng cơ sở sản xuất của gia đình chị, cánh thợ thường xuyên có việc làm, thu nhập ổn định. Sản phẩm làm ra, cung cấp cho các công ty xuất nhập khẩu (chủ yếu là doanh nghiệp các tỉnh phía Nam, Thành phố Hồ Chí Minh).

Tôi góp vui: Việt Nam đã và đang tham gia sâu rộng vào các hiệp định thương mại tự do (FTA); làng mình thế nào, có “vào” không?

Chị Mai bĩu môi: “Khó khăn - thách thức cứ là cầm chắc, mỗi ngày một “của hiếm người khôn”. Cả làng cùng “đá bóng” chung một sân đã đủ mệt; giờ cả... thế giới cùng nhảy vào “đá chung sân” thì thế nào? Nhưng Nhị Khê, tôi tin - sẽ vững bước phát triển trong thời kỳ đổi mới và hội nhập!”.

Đi trên con đường nhựa trải rộng, chạy suốt dọc con đường làng cho tới Quốc lộ 1A (cũ), tôi chứng kiến cảnh tấp nập người, xe qua lại và “đi kèm” là những hàng hóa - sản phẩm đồ tiện gỗ khá phong phú về chủng loại, mẫu mã.

“Con đường hội nhập” thênh thang rộng mở. Và tôi dám chắc chắn rằng, như bao làng nghề của Thăng Long - Hà Nội - Hà Tây (cũ), Nhị Khê với nghề tiện gỗ truyền thống lâu đời, sẽ bắt nhịp cùng với tiến trình hội nhập sâu rộng của đất nước.

Trước đây, các sản phẩm của Nhị Khê chủ yếu bằng gỗ, phục vụ nhu cầu sử dụng thông thường. Ngày nay, bằng sự sáng tạo và những bí quyết cổ truyền, các sản phẩm tiện của làng nghề - đã trở nên tinh xảo, chất lượng ngày càng cao với nhiều chất liệu quý như sừng, xương, ngà... đáp ứng nhu cầu thị trường trong và ngoài nước. Trong ngày Lễ hội làng nghề, dân làng có tổ chức Lễ tế Tổ, cúng tế, dâng lễ vật lên Tổ sư, đánh cờ, hát chèo...

Làng Nhị Khê xưa, có tên nôm là làng Dũi, thuộc huyện Thượng Phúc, phủ Thường Tín, trấn Sơn Nam Thượng (nay thuộc huyện Thường Tín, Hà Nội). Nơi đây, vốn là mảnh đất văn hiến, khoa bảng, quê hương của những bậc vĩ nhân như Nguyễn Trãi, Nguyễn Phi Khanh, Lương Văn Can, Lương Ngọc Quyến... Nhị Khê còn nổi tiếng với nghề tiện truyền thống, chuyên cung cấp những sản phẩm tiện bằng gỗ vô cùng tinh xảo cho thị trường cả nước. Nếu như trước đây, những vĩ nhân đã làm rạng danh ngôi làng này thì ngày nay, nghề tiện cũng giúp Nhị Khê trở nên nổi tiếng...

Phóng sự của Xuân Phong